

Kadrina Keskkool

Kiriku ja raudteejaama vahel

Uurimistöõ ajaloost

Anett Altmäe

12. klass

Juhendaja Evelin Tiiter

2017/2018

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kadrina ajaloo algusest.....	5
Parochia Toruestaeuaerae	5
2. Nimi „Kadrina“.....	8
2.1. Kihelkonnakirik ja Püha Katariina	8
2.2. Kadripäev.....	10
2.3. Veel kolm Kadripäeva	11
2.4. Kaks raudteejaamahoone.....	12
3. Sajandijagu Kadrina alevikku.....	18
Kokkuvõte	23
Kasutatud allikad	25

Sissejuhatus

„Kiri algab kirikust, rahvas algab raamatust ...“ , see tuntud Hando Runneli¹ luulerida ajendas töö autorit koostama uurimistööd oma kodukoha kohta. Saades Eesti kohanime raamatust² (edaspidi KNR) teada, et Kadrina „Alevik tekkis 19. sajandi lõpus Kadrina raudteejaama (1870) ja Kadrina kiriku vahele kohale, kus 1241. aasta paiku oli väike küla *Toruestæuæææ*, andis autorile mõtte uurida Kadrina alevikuks kujunemise ajalugu, sealhulgas ka *Toruestæuæææ* nime asendumist nimega Kadrina. Eespool nimetatud tsitaadist ajendatuna sai ka töö pealkirjaks: „Kiriku ja raudteejaama vahel“. Kuna Kadrina alevik on peaaegu sama vana kui Eesti Vabariik - 100 aastat, siis leidis autor, et see uurimus võiks olla Kadrinale kui autori kodukohale vääriline juubelikingitus. Allikapõhise ülevaatliku uurimuse Kadrina ajaloolisest kujunemisest kuni tänapäevani lugejate sihtgrupp võiksid olla peamiselt autori eakaaslased, sest täna selline Kadrina kujunemise ülevaateteos puudub.

Eespool öeldust lähtudes kujuneski töö peaesmärgiks selgitada välja, kuidas on Kadrina ajalooliselt kujunenud, kasvades alevikuks; kuidas on Kadrina nime ja aleviku tekkega seotud kirik ning raudtee; millised olid need mõjutegurid, mis selle paiga kasvule ning arengule kasuks tulid.

Põhiküsimuse uurimiseks püstitas autor järgmised ülesanded:

- 1) anda allikapõhine ülevaade Kadrina aleviku kujunemisest, lähtudes väitest, et Kadrina alevik tekkis kiriku ja raudtee vahele;
- 2) uurida, millal hakati „Kadrina“ nime kasutama valla ja aleviku nimena;
- 3) anda ülevaade sellest, kuidas on Kadrina aleviku ajaloolist kujunemist kajastatud kirjanduses ning meedias.

Põhilisteks uurimistöö meetoditeks olid struktureerimata intervjuude läbiviimine, kirjandus-, sh ajakirjandusallikate läbitöötamine ning töö erinevate arhiivi- ja veebiallikatega.

Töös on kolm peatükki, millest esimeses antakse lühiülevaade Kadrina ajaloo algusest alates 5.-8. sajandist, mil Kadrina ümbruskond arvatavasti asutati kuni kristliku koguduse asutamiseni. Peamiste allikatena on uurimuse autor kasutanud “Läti Hendriku Liiwi maa kroonikat ehk Aja raamatut” (1883), “Eesti esiajalugu” (1982) ning teisi allikaid.

¹ Runnel, H. (1982). Kiri algab kirikust. Punaste õhtute purpur.

² Kadrina ¹ Eesti kohanime raamat. <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (12.03.2018)

Teine peatükk käsitleb Kadrina nime kujunemist, milles autor võtab vaatluse alla *Toruetaeuaerae* nime ning selle asendumise nimega Kadrina. Samuti võrdleb autor antud peatükis teiste Kadrinate nimede kujunemist. Autor puudutab ka kadripäeva seost Kadrina nimega. Teemasse süvenedes leidis autor Kadrina vallalehe 2016. aasta juunikuu numbrist huvitava artikli raudteejaama kohta, kus selgub, et Kadrinas on olnud kaks jaamahoonet. Autor leidis, et Kadrina nime kujunemise loos on oluline osa ka raudteel ning eelkõige peatuse nimel.

Peatüki koostamisel on allikatena kasutatud "Eesti kohanimeramatut" ning Mall Hiimäe raamatut "Eesti rahvakalender VI köide." Samuti kasutab autor erinevate Kadrina nime variantide näidetena digitaliseeritud kaarte 18. ja 19. sajandist. Kaartide allikaks on David Rumsey ajalooliste kaartide kollektsioon (<http://davidrumsey.georeferencer.com/maps>). Kadrina kahe raudteejaamahoone lugu kirjeldades kasutab autor allikana enda läbiviidud intervjuusid jaamahoonet uurivate ning teemat valdavate inimestega. Raudteejaama hoonete ga seonduvat meenutasid Neeruti Seltsi juht Tiiu Uusküla, raudtee- ja sidemuuseumi töötaja Tõnu Tammearu ning Vabaõhumuuseumi teadur Hanno Talving.

Uurimuse kolmandas peatükis esitab autor ülevaate umbes sajandipikkuse Kadrina aleviku ajaloost. Parema ülevaate saamiseks Kadrina aleviku kujunemisest on autor lisanud ka fotod 1939. aasta ning 2013. aasta Kadrina plaanidest. Kolmandat peatükki koostades toetus autor kahele arhiiviallikale, Lääne-Virumaa ajalehtedele Wirulane (1924) ja Wirumaa Teataja (1940) ning Eesti Entsüklopeediale.

Uurimistöös on kasutatud tekstialust viitamist, kus lisaks kasutatud allikatele leidub nii isikute, mõistete kui ka sündmuste selgitusi. Kasutatud allikatest eristab selgitusi sõna „Märkus“.

Töös on sissejuhatus, kokkuvõte ning kasutatud allikate loetelu. Läbiviidud intervjuude helisalvestised on töö autori valduses.

1. Kadrina ajaloo algusest

Parochia Toruestaeuerae

Kadrinas MTÜ Neeruti Seltsi poolt välja antud Kadrina aleviku ajalugu tutvustavas audio-videoos „Viitna teed ja Viru tänavat mööda Kadrina raudteejaamani“³ öeldakse, et „*Praeguse Kadrina ümbruskond asutati arvatavasti 5.-8. sajandil ja ta kuulus Repeli muinaskihelkonda.*“ Seda, kas Kadrina kandi asutamise aeg eespool nimetatud sajanditel ka tegelikult aset leidis, pole päris täpselt siiski suudetud tõestada, kuid mitmed ümberkaudsed arheoloogilised leiud lubavad Kadrina kodu-uurija Richard Tammiku⁴ sõnul siiski järeldada, et „*Neeruti-Kadrina ümbruse asustatust võib viia kuni 2000 aastat tagasi.*“⁵

Meie esivanemate elu- ja tegevuspaikadest annavad tunnistust kaks 13. sajandist tänaseni säilinud dokumenti - Läti Henriku kroonika⁶ ning Taani hindamisraamat⁷. Läti Hendriku kroonika kirjeldab sakslaste tulemist meie maale ja eestlaste allaheitmist kuni 1227. aastani. Sündmustikku kirjeldades Kadriinat ei mainita, küll aga nimetatakse Virumaad, Tõrmat, Tarvanpääd, Agelindet kui suure asustusega kohti Kadrina lähedal.⁸

Kas see tähendab, et praeguse Kadrina aladel asustust ei olnud või ei toimunud siinkandis olulisi sõjasündmusi?

³ Uusküla, T. (Koostaja). (2017). Viitna teed ja Viru tn mööda Kadrina raudteejaamani. Kadrina ajalugu. [CD; mp3]. Neeruti Selts MTÜ. [www] <https://www.youtube.com/watch?v=lkCWpaDmyeg> (20.03.2018)

⁴ **Märkus:** Richard Tammik (1925-2008). Kadrina koduloo uurija, kirjamees. Allikas: *In memoriam*. (25.11.2008). –Virumaa Teataja. Kuulutused. [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaateataja/2008/11/25/10>

⁵ Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 15

⁶ **Märkus:** Läti Henriku kroonika. (ld *Henrici Chronicon Livoniae*), kirjutatud 1224–27, käsitleb liivlaste, latgalite ja eestlaste ristiusustamist ja võõrvõimudele alistamist umbes 1184–1227; selle ajajärgu Eesti ja Läti ajaloo tähtsaim allikas. Tugineb peamiselt Henriku ja tema lähikondlaste isiklikele mälestustele, püüab õigustada Liivimaa vallutamist ristiusustamisega. Kroonika on faktirohke ning hoolimata tendentslikkusest valdavas osas usaldusväärne. Originaalkäsikiri ei ole säilinud, vanim ärakiri (nn *Codex Zamoscianus*) pärineb 14. sajandist. Allikas: Henriku Liivimaa kroonika. Eesti Entsüklopeedia. [www] http://entsyklopeedia.ee/artikkel/henriku_liivimaa_kroonika (29.03.2018)

⁷ **Märkus:** Taani hindamise raamat = *Liber census Daniae* on Kopenhaagenis Taani riigiarhiivis säilitatav, 13. sajandist pärinev pärgamentkõide, mis sisaldab andmeid peamiselt maavaldussuhete kohta. Taani hindamisraamatu ühe osa, nn suure Eestimaa nimistu (Harju- ja Virumaa kohanimestik, andmed umbes 500 küla nime, suuruse ja valdaja kohta), koostasid 1219–20 Põhja-Eesti elanikke ristunud preestrid ja seda redigeeris 1241 Tallinna piiskop Thorkill. Nn väike Eestimaa nimistu sisaldab andmeid Eesti maakondade (peale Sakala ja Ugandi) suuruse kohta adramaades. Taani hindamisraamat on tähtsaimaid Eesti vanema ajaloo (eriti asustus- ja agraarajaloo) allikaid ning pakub huvi ka keele ajaloo seisukohalt. Nimede kirjaviisis avaldub alamsaksa keele ja mõnel määral Skandinaavia keelte mõju. Allikas: Eesti Entsüklopeedia. [www] http://entsyklopeedia.ee/artikkel/taani_hindamisraamat1 (28.03.2018)

⁸ Jung, J. (tõlkija). 1883. Läti Hendriku Liivi maa kroonika ehk Aja raamat. 4. vihk. EKSi toimetused, lk 85

Nii muististe leviku kui ka Taani hindamisraamatus⁹ esitatud külade loendi järgi otsustades langes Virumaa asustuse pearaskus maakonna põhjaosale. 1982. aastal välja antud „Eesti esiajaloo“ tuuakse välja viis kihelkonda Virumaal, nende hulgas Rebala või Repel. Rebala asetses Virumaa loodeosas. 1220. aastail jagunes Rebala maa-ala kaheks, Haljala ja Kadrina kihelkonnaks, millele 13. sajandi keskel kolmandana lisandus veel Rakvere. Väljaande autorite arvates on tõenäoline, et eeldused selliseks jagunemiseks olid olemas juba varem.¹⁰

Jaan Jungi¹¹ tõlkes 1883. aastal välja antud Läti Henriku kroonikas on kaart (foto 1), millele on märgitud 13. sajandi muinasmaakonnad ning –kihelkonnad. Repeli või Rebala maakonda kuulus *Parochia Toruestaeuerae* ehk *Torwestawere* kihelkond ehk tänase nimega Kadrina kihelkond.¹² Kaardile on kantud ka Loobu jõgi ning üsna jõe alguses, paremal kaldal ringike, mis tähistab kaardil „küla ja elamise kohta.“ Teame geograafilise asukoha järgi, et see on Kadrina. Nimed „Loobu jõgi“ ja „Kadrina“ on selguse mõttes kaardile lisanud käesoleva töö autor.

Foto 1. Virumaa 2 kihelkonda - Kadrina (*Parochia Toruestaeuerae*) ja Haljala kihelkond. Väljavõte on tehtud 1883. aasta kaardist, millele on kantud Läänemeremaad enne sakslaste tulekut (13. sajandil). Kaart on koostatud Läti Henriku, Taani Hindamisraamatu ning teiste vanade kirjade põhjal.¹³

⁹ Eisen, M. J. (1920). Daani hindamise raamat = *Liber census Daniae*. Tallinn: Varrak, lk 75

¹⁰ Jaanits, L., Laul, S., Lõugas, V., Tõnisson, E. (1982). Eesti esiajalugu. Tallinn: Eesti Raamat, lk 401-402

¹¹ **Märkus:** Jaan Jung (1835–1900) koolmeister, kultuuritegelane, arheoloogia- ja ajalooarrastaja. Tõlkis esimesena eesti keelde Henriku Liivimaa kroonika (ilmus 1881–83). Kirjutas ajalooaraamatuid- ja õpikuid. Rakendas aastast 1872 uut kirjaviisi. Allikas: Jung, Jaan. Eesti Entsüklopeedia. [www] http://entsyklopeedia.ee/artikkel/jung_jaan (29.03.2018)

¹² Jung, J. (tõlkija). 1883. Läti Hendriku Liivi maa kroonika ehk Aja raamat. 4. vihk. Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused, lk 85

¹³ Samas

Ajaloolase Paul Johanseni¹⁴ väite kohaselt loodi kirikukihelkond 1240. aasta paiku, mis sai algselt väikese küla *Torwestawere* (1241) nime, saksa keeles *Tristfer*.¹⁵ Taani hindamisraamatu põhjal saab väita, et *Parochia Toruestaeuerae* oli tol ajal 35 küla, umbes 3000–4000 elanikuga.¹⁶ Autori arvates ei teki selline arv külasid ja inimesi üleöö, vaid kujuneb üsna pika aja jooksul. Kindlasti tuleb arvestada ka asjaoluga, et rahva arvu vähendas 1227. aastal lõppenud, kuid paarkümmend aastat väldanud sõda. Eestis elanike arv ulatus siis umbes 120 000ni. Seega oli Kadrina kihelkonna eelkäija 13. sajandi alguses juba üsna elujõuline. Ka „Eesti esiajaloo“ nimetavad selle autorid¹⁷ Kadrina-Neeruti ümbruse 13. sajandi asustuse olevat „võrdlemisi tiheda“.

Taani ja kirikuvõimu kehtestamise tulemusena moodustati muinaskihelkondade põhjal kirikukihelkonnad. Kristlik kogudus arvatakse olevat loodud *Parochia Toruestaeuerae* sse aastal 1231. Esimene pühakoda rajati samasse pühasse hiide, kuhu eestlasedki oma sõdalasi matsid. Richard Tammiku sõnul rajati kogudus väidetavalt 1223. aastal, nagu on kirjas 1689. aasta Kadrina kiriku visitatsiooniaktis. Siiski võib olla koguduse rajamise aasta 1223 olla ebatäpne, sest ristisõda Läänemere idakaldal oli ju veel lõppemata. Igatahes 1232. aastal, nagu kinnitab arhiiviallikele toetudes kodu-uurija Tammik¹⁸, oli Kadrina kogudusel olemas preester, mis tunnistab ka koguduse olemasolu.

Miks ehitati pühakoda just siia, meie tänase Kadrina aleviku territooriumile? Kas see oli kihelkonna keskpunkt või hoopis kõige arvukam küla, see Taani hindamisraamatust ei selgu. Tõenäoliselt oli koht sobiv eelkõige püha hiie olemasolu tõttu, sest sinna oli rahvas harjunud käima ning seda paika ei jäetud ka kindlasti maha. Uurimistöo koostaja arvates võib väita, et pühakoda ei rajatud paika, mida inimesed ei külastanud, vaid see oli väga oluline paik ümbruskonna rahvale.

¹⁴ **Märkus:** Paul Johansen (23. XII 1901 Tallinn–19. IV 1965 Hamburg); taani päritolu ajaloolane õppis 1920–24 Kopenhaagenis ja Leipzgis; töötas 1924–39 Tallinna Linnaarhiivis (aastast 1934 direktor ja ka linnamuuseumi juhataja). Oli 1925–35 Eestimaa Kirjanduse Ühingu sekretär, 1935–39 Tallinna muinsuskaitsekomisjoni esimees ja 1933–39 Tallinna Ajalooseltsi esimees. Läks 1939 Saksamaale, oli 1940–65 Hamburgi ülikoolis Hansa ja Ida-Euroopa ajaloo professor. 1959 avati seal tema ärgitusel soome-ugri seminar, oli surmani selle juht. Mitme ülikooli auliige. Uurinud Eesti 13.–16. sajandi asustus- ja agraarjalugu, ajaloolist toponüümikat ning Hansa linnade (eriti Tallinna) ajalugu. Rahvusvahelise kuulsuse tõi talle Taani hindamisraamatu Eesti osa avaldamine (1933). Allikas: Johansen, Paul. Eesti Entsüklopeedia. [www] http://entsyklopeedia.ee/artikkel/johansen_paul2 (28.03.2018)

¹⁵ Kallasmaa, M., Saar, E., Päll, P. jt (koostajad). (2016). Eesti kohanimeramat. AS Pakett, lk 152

¹⁶ Eisen, M. J. (1920). Daani hindamise raamat = *Liber census Daniae*. Tallinn: Varrak, lk 77-79

¹⁷ Jaanits, L., Laul, S., Lõugas, V., Tõnisson, E. (1982). Eesti esiajalugu. Tallinn: Eesti Raamat, lk 401-402

¹⁸ Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 399

2. Nimi „Kadrina“

2.1. Kihelkonnakirik ja Püha Katariina

Kohanimeraamatus seostatakse Kadrina nime kihelkonna keskusesse rajatud koguduse nimi-pühaku Aleksandria Katariina nimega,¹⁹ aga aleviku nime kujunemist on väidetavalt mõjutanud lisaks kirikule ka raudteejaama nimi.²⁰ Alljärgnevas peatükis võtab töö autor uurimise alla „Kadrina“ nime loo.

Torwestaeuerae või *Torwestawärawa* kui küla nimi on tänaseks juba ammu kadunud, kuid Undlas leidus veel 18. sajandil *Törastwere* või *Tirastwere* või *Terastwere* nimeline küla, mis hiljem muudeti karjamõisaks. Nimi *Torwestawäraw* või *Torwestawere* tähendas niisugust väravat, mis teeb häält nagu pasun – kiuksub ja karjub valjusti. Arvatakse, et võib-olla leidus selles paigas muiste niisugune värav, mille järgi hiljem kohtagi *Torwestawärawaks* kutsuma hakati. Aja kulgedes muutus *Torwestawärawa* rahvasuus aga hoopis Ristvereks.²¹

Kodu-uuriija R. Tammik kinnitab, et *Torwestawere* kihelkonna keskuse kiriku kaitsepühakuks valiti 307. aastal hukatud Aleksandria Katariina. Millal see nimi kasutusele võeti, pole teada, kuid 1596. aastal oli kiriku kroonikas juttu püha Katariina kirikust Tristveres (foto 2).²² KNR mainib aga aastat 1566 ning sõnu *de kerke to Kadere*,²³ mis uurimistöö autori arvates sarnaneb sõnaga „Kadrina“. 1765. aastal on kasutatud ka nimesid *Trister* või *St. Cathrin*.²⁴ Tammiku väitel on Rootsi riigiarhiivis aga olemas ka kaart 1712. aastast, millel Tristveret enam pole märgitud, on vaid *Catharina*.²⁵

Foto 2. Kadrina Katariina kirik, ehitatud 15. sajandil.²⁶

¹⁹ Kadrina². Eesti kohanimeraamat. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)

²⁰ Kadrina¹. Eesti kohanimeraamat. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)

²¹ Eisen, M. J. (1920). Daani hindamise raamat = *Liber census Daniae*. Tallinn: Varrak, lk 75

²² Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 400

²³ Kadrina². Eesti kohanimeraamat. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)

²⁴ Samas

²⁵ Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 400

Kirikukihelkond oli maa-ala, mis moodustas kiriku ümber vaimuliku tegevuse piirkonna. *Parochia Toruestaeuerae* keskuseks oli seal olev kirikumõis ja kihelkonnakirikuks sai *Toruestaeuerae* nime kandev kirik, mis pühitseti Aleksandria Katariinale.²⁷ Kivikirik ehitati arvatavasti 15. sajandi keskpaiku (foto 2).^{28 29}

KNR kirjutab Kadrina nimest järgmist: Kadrina on kihelkond ajaloolisel Virumaal, saksa keeles *St Katharinen*.³⁰ Alljärgnevalt toob autor näiteks mõned väljalõiked kaartidest, mis on välja antud ajaperioodil 1798-1909 ning kuhu on märgitud Kadrina kirikukihelkonna keskuse nimi. Nagu kirjapilt näitab, on Kadrinat Virumaal 19. sajandi kaartidel nimetatud põhiliselt kas *Katharinen* või *Katrin* või isegi soome päraselt *Katrinen* (fotod 3-8).

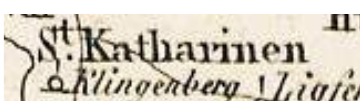

Foto 3. St Katharinen, väljalõige 1798. aasta kaardist³¹

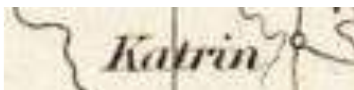

Foto 4. Katrin, väljalõige 1834. aasta kaardist³²

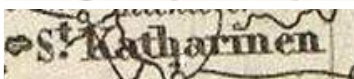

Foto 5. St. Katharinen väljalõige 1860. aasta kaardist³³

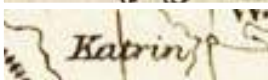

Foto 6. Katrin, väljalõige 1883. aasta kaardist³⁴

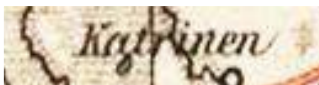

Foto 7. Katrinen, väljalõige 1898. aasta kaardist³⁵

Foto 8. Катериненъ, väljalõige 1909. aasta³⁶

²⁶ Kadrina Katariina kirik. [www] <https://www.puhkaeestis.ee/et/kadrina-katariina-kirik> (30.03.2018)

²⁷ Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 399

²⁸ Samas, lk 401

²⁹ Kallasmaa, M., Saar, E., Päll, P. jt (koostajad). (2016). Eesti kohanimeraamat. AS Pakett, lk 152

³⁰ Kadrina². Eesti KNR. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)

³¹ Atlas von Liefland oder von den beyden Gouvernementen u. Herzogthümern Lief- und Ehistland und der Provintz Oesel. Das Ganze besteht aus einer Generallkarte und vierzehn Kreiskarten. Der Wesenbergsche Kreis. /koostaja Ludwig August Mellin. EAA.1365.1.31 leht 20, 1798. [www] <https://goo.gl/8Jt98X>

³² Russia Part III. David Rumsey Historical Map Collection. [www] www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~20377~520096:Russia-Part-III- (30.03.2018)

³³ Die Russischen Ost-See-Provinzen Livland, Ehistland und Kurland. (1860). David Rumsey Historical Map Collection. [www] <https://goo.gl/w1qZjL> (30.03.2018)

³⁴ Russia 3. (1883). David Rumsey Historical Map Collection. [www] <http://davidrumsey.georeferencer.com/maps/834402836134/> (30.03.2018)

³⁵ No. 33: West – Russland. David Rumsey Historical Map Collection. [www] <http://davidrumsey.georeferencer.com/maps/69279144393/> (30.03.2018)

³⁶ No.19. Karta Evropeyskaia Rossiia. Sheet 5. David Rumsey Historical Map Collection. [www] <http://davidrumsey.georeferencer.com/maps/520489697400/> (30.03.2018)

2.2. Kadrinapäev

Legendi järgi on 25. november pühakuks kuulutatud neitsi Katariina märtrisurma (306. või 307. aasta) mälestuspäev.³⁷ Legend räägib Katariinast kui Kristuse taevasest abikaasast, kes hakkas meeldima pagankeiser Maximinusele. Viimane kiusas taga kristlasi, kuid lootis Katariinat veenda kristlusest loobuma. See ei õnnestunud ning raevunud keiser käskis naise neljagonalise ratta vahele siduda ja lõhki tõmmata. Kui karistust hakati täide viima, ilmus taevast tuli, mis põletas rattad. Siis löödi Katariinal pea maha. Ratas, mõnikord ka katkine ratas, on Katariina atribuut. See esineb ka Kadrina valla vapil. (Foto 9)³⁸

Kadrina valla vapp on kinnitatud 23. jaanuaril 1995. aastal ning õnnistatud 25. novembril 1995 kadripäeval ehk Aleksandria püha Katariina mälestuspäeval Kadrina kirikus. Autoriks oli toonane Rakvere Teatri lavastusala juhataja Jaan Liivsoo. Vapil kujutatud katkine ratas on ajalooline sümbol. Vapi autori sõnul võib katkine ratas tähendada ka Kadrina arengu hüplikkust. Kolm kreeka risti märgivad usku Jumalasse, Eesti Vabariiki ning iseendasse.³⁹

Foto 9. Kadrina valla vapp aastast 1995.⁴⁰

Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaasi BERTA andmetel viidatakse Aleksandria Katariinale kui Lääne-Euroopa õige populaarsema naispühaku austamise ja teenimise päevale 17. sajandi käsikirjades. Eestis kujunes naistepüha välja 16. sajandil, kui muinasaegse usundi hingedeaja rituaalid ja tütarde initsiatsiooniriitused segunesid ristiusu püha Katariina mälestuspäevaga. Võib oletada, et nii sulasidki kaks kommet ühte ning sügistööde pühast sai Püha Katariina päev ehk kadripäev ehk kadrinapäev (murdest tulenevalt). Kadripäeva peeti naistepühaks, sest selleks ajaks lõpetasid naised karjakasvatusega seotud välised sügistööd ja tuli alustada tubaste ketrus- ning käsitöödega. Ja selleks jäi kadripäev mitmeks sajandiks.⁴¹ Hiie-mäe andmeil on Eestis Katariinale pühendatud viis kihelkonnakirikut ning vähemalt viis kabelit.⁴²

³⁷ Hiie-mäe, M. (koostaja). (1994). Eesti rahvakalender VI köide. Eesti Raamat, lk 160

³⁸ Ajalugu. Kadrina vald. [www] (<http://www.kadrina.ee/atp/index.php?id=17745>) (30.03.2018)

³⁹ Kadrina valla sümbolika. Kadrina. vald. [www] (<http://www.kadrina.ee/atp/index.php?id=38441>) (30.03.2018)

⁴⁰ Samas

⁴¹ Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas BERTA. [www] (<http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-kadripaev.php>) (23.02.2018)

⁴² Hiie-mäe, M. (koostaja). (1994). Eesti rahvakalender VI köide. Eesti Raamat, lk 167-168

2.3. Veel kolm Kadrinat

Autor sai kohanimederaamatut kasutades infot ka teiste Kadrina-nimeliste paikadest Eestis. Lisaks autori kodukohale on Eestimaal veel kolm Kadrinat. Alljärgnevalt nendest ülevaade.

1. Kadrina Viljandi maakonnas Karksi vallas kandis sealne karjamõis 1839. aastal nime *Catrinenhof*. Umbes 1900. aastal oli kohal eestipärane nimi Kadrina, tähistades aga talukohta. Viimane liideti 1977. aastal Oti külaga, kus asus karjamõis (sks *Catrinenhof*). Nimi pärineb naisenimest karjamõisa nime vahendusel. (Foto 10)⁴³

Foto 10. Kadrina Viljandi maakonnas Karksi vallas.⁴⁴

2. Kadrina küla Jõgeva maakonnas Pala vallas (foto 11), mõisa nimi saksa keeles *Hohensee* kandis 1796. aastal nime *Katharinhof* (karjamõis ja veski), 1839. aastal *Catharinhof*. **Kadrina mõis** moodustati 1728. aastal Kodavere küla ning 1791. aastal Punikvere küla ühendamisel. Kadrina oli 1921. aastast asundus, aga 1977. aastast küla. Nimi pärineb isikunimest *Katharina*.⁴⁵

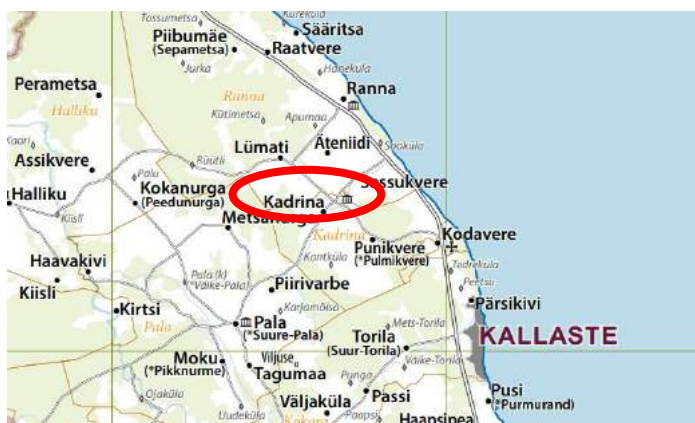

Foto 11. Kadrina küla Jõgeva maakonnas Pala vallas.⁴⁶

⁴³ Kallasmaa, M., Saar, E., Päll, P jt (koost). (2016). Eesti kohanimeraamat. AS Pakett, lk 153

⁴⁴ Kadrina⁵. Eesti kohanimeraamat. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)

⁴⁵ Kallasmaa, M., Saar, E., Päll, P jt (koost). (2016). Eesti kohanimeraamat. AS Pakett, lk 152

⁴⁶ Kadrina³. Eesti kohanimeraamat. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)

3. Kadrina (küla) Tartu maakonnas Tartu vallas, kuni 2017 Jõgeva maakonnas Tabivere vallas (Kaiavere mõis). Saksa keeles *Katharinenhof*, 1796 *Kathrinhof* (karjamõis ja veski), 1839 *Catharinenhof* (karjamõis). Kui paigas asus algselt karjamõis, siis 1930ndatest oli Kadrina küla, mis liideti 1977. aastal Otslava külaga.

Foto 12.
Kadrina küla Tartu maakonnas Tartu vallas⁴⁷

Kõik kolm Kadrinat on saanud oma nime ajaliselt hiljem kui uurimistöö autori kodu Kadrina alevik, Lääne-Virumaal, mis on olnud juba mitusada aastat kihelkonnakeskuseks. Kõik teised Kadrinad on teatud ajaperioodil olnud karjamõisad. Oli huvitav uurida ning leida infot nende asukoha ja ajaloo kohta.

2.4. Kaks raudteejaamahoonet

Nagu eespool mainitud (vt lk 8) on Kadrina aleviku nimi tuletatud lisaks kiriku nimele ka raudteejaama nime järgi.⁴⁸ Tammiku väitel võeti nimi Kadrina kasutusele raudteejaama nime-
na, mis määras sellenimelise asula olemasolu ja hakkas varsti asendama Kruusimäe⁴⁹ nime.⁵⁰

Kadrina aleviku kujunemisele, eelkõige majanduselu valdkonnas, andis 1870. aastal olulise
tõuke Tallinn-Peterburi raudtee valmimine.⁵¹ See ei tekitanud kohalikus majanduselus kohe

⁴⁷ Kadrina⁴. Eesti kohanimeraamat. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)

⁴⁸ Samas

⁴⁹ **Märkus** (autori): Kadrinas, kiriku lähedal asus Kruusimäe kõrts, mille tõttu kutsuti kohta ka Kruusimäeks.

⁵⁰ Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 522

muutusi, vaid alles 20. sajandi alguses, kui mõned Kadrina kaupmehed hakkasid endale raudtee kaudu kaupa tellima.⁵² Esimene raudtee Eestis avati liikluseks 24. oktoobril 1870. aastal Paldiski-Tallinn-Narva-Gatshina lõigul ning see kuupäev tähistab ka Eesti Raudtee sünni.⁵³

Leele Välja 2012. aastal koostatud alusuuringus 20. sajandi raudteejaamadest⁵⁴ kirjutatakse,

Foto 14. Kadrina raudteejaam 2007. aastal.⁵⁵

et 1870. aasta esimese Eesti raudteena avatud Balti raudtee (Paldiski–Tallinn–Gatšina liini) kavandamisel sai Tapa ja Rakvere vahele Kadrina jaama paigutamisel otsustavaks kihelkonna-keskuse olemasolu lähikonnas. Väikeste vahelauguste tõttu jäi Kadrina tollal küll vahejaamaks ja kuulus sellisena V klassi. Alusuuringu juurde on lisatud foto praegusest ühekorruselisest jaama-hoonest. (Foto 14)

Leele Välja alusuuringus öeldakse veel, et esimesele liinile (Peterburi-Tallinn-Paldiski) esialgu ühekorruselisi puidust jaamahooneid praktiliselt ei rajatud. Erandiks oli vaid populaarsust koguva Klooga-Ranna lähiste rajatud väike Klooga raudteepeatuse ja Kadrina, mis olles küll „tähtsusetu V klassi jaam“, sai läheduses asuva Palmse mõisniku, Balti Raudtee Seltsi esimehe Alexander von der Pahleni tellitud eriprojekti järgi uhke jaamahoone, kus olid ka eraruumid mõisniku tarbeks.⁵⁶

Teemasse süvenedes leidis autor aga 2016. aasta juunis välja antud Kadrina vallalehest artikli raudteejaama(de) kohta, kus viidati sellele, et Kadrinas on olnud tegelikult kaks jaamahooneid.

⁵¹ Kadrina. Eesti Entsüklopeedia. [www] <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/kadrina1> (30.03.2018). Allikas: Lepik, E. (2000). Kultuurilooline Kadrina. Rakvere

⁵² Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 522

⁵³ Eesti Raudtee ajalugu. - Eesti Raudtee. [www] <http://www.evr.ee/ettevõttest-ajalugu> (23.03.2018)

⁵⁴ Välja, L. (2012). 20. sajandi raudteejaamad, lk 4. [www] https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Raudteearhitektuur/Raudteearhitektuur.pdf [03.03.2018] Eesti 20. sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs. Kultuurimälestiste riiklik register.

⁵⁵ Samas

⁵⁶ Välja, L. (2012). 20. sajandi raudteejaamad, lk 14. [www] https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Raudteearhitektuur/Raudteearhitektuur.pdf [03.03.2018]

net.⁵⁷ Artiklis väitis Vabaõhumuuseumi teadur Hanno Talving, et Kadrina raudteejaamahoone ajalooga on seotud kaks erinevat versiooni. Üks ja enamlevinud, toetub seisukohale, et Kadrinas on olnud üks jaamahoone, mis ehitati aastal 1870, teine aga väidab, et Kadrinas on olnud kaks jaamahoonet: üks, mis ehitati 1870. aastal eriprojekti järgi, aga teine ehitati arvatavasti sajandivahetusel ehk siis 1890ndate teisel poolel ja on praegugi Kadrinas olemas (foto 14).

Foto 13. Kadrina raudteejaam aastast 1870⁵⁸
Fotograaf Charles Borchardt⁵⁹

Foto 14. Kadrina raudteejaam aastal 1907.
Tiiu Uusküla erakogu

Foto 15. Väljalõige fotolt 13

Foto 16. Väljalõige fotolt 14

Esimest versiooni toetas enamik Kadrina kohalikke inimesi, nende seas ka Neeruti Seltsi juht ja kodu-uurija Tiiu Uusküla. Kui Tiiu Uusküla nägi Kadrina raudteejaamast 1870. aastal tehtud fotot (foto 13), siis ta arvas, et see on kindlasti mingi eksitus ja fotol on hoopis mingi vöö-

⁵⁷ Kadrina jaamahoone võibki muuseumi pääseda. (2016). – Kodukant, juuni. [www] http://4550106.la02.neti.ee/uudised/manused/kodukant_juuni_2016.pdf (27.03.2018)

⁵⁸ Kadrina raudteejaam. 1870. TLM F 9962:9

⁵⁹ **Märkus:** Borchardt, Charles. Carl Amandus Borchardt (pseudonüüm Charles Borchardt; 30. II 1834 Kuramaa – 3. V 1892 Tallinn), fotograaf. Saabus 1853 Tallinna, töötas aastani 1855 koos vend Robert Borchardtiga rändfotograafina Tallinnas ja Tartus, 1855 siirdusid nad Riiga, aastast 1858 elas Borchardt taas Eestis. Avas 1861 Tallinnas Laial tänaval oma ateljee (Charles Borchardt). Pildistas linnakodanikke, on etnograafiliste fotode looja. Borchardi tuntumad fotokogud on „Eesti tüübid“ (suur hõbemedal Moskva ülikooli loodusuurijate seltsi ülevalnemaalisel etnograafianäitusel 1867), Erna von Huseni album (portreed) ning „Album von Reval“ (1870 avatud Paldiski–Peterburi raudtee kõigi jaamade vaated). Allikas: Borchardt, Charles. Eesti Entsüklopeedia. [www] http://entsyklopeedia.ee/artikkel/borchardt_charles (20.03.2018)

ras raudteejaamahoone.⁶⁰ Nagu selgus raudteejaamahooneid jäädvustatud fotodelt (13 ja 14), on mõlemal hoonel venekeelne jaamanimi *Катеринень* (fotod 15 ja 16).

Ka Kadrina kodu-uurija Richard Tammik on kirjutanud oma väga põhjalikus kodu-uurimuslikus väljaandes 2005. aastal, et raudteejaama avamine Kadrinas tingis jaamahoone ehitamise, mis valmis 1870. aastal Kadrina lähedal asuva Palmse mõisahärra Balti Raudtee Seltsi esimehe Alexander von der Pahleni tellitud eriprojekti järgi.⁶¹ Tammik pidas teist jaamahooneid eriprojekti järgi ehitatud esimeseks hooneks, mis oli see siiski tüüp-projekti järgi ehitatud. Viimase väite tõestuseks on Kadrina valla lehes Kodukant avaldatud foto, millel on Voiskovitsõ jaamahoone Venemaal 2007. aastal. See Kadrina praeguse jaamahoonega äravahetamiseni sarnane ehitus rajati tõenäoliselt 1895. aasta paiku tüüpiprojekti järgi ning lammutati 2012. Tegelikult oli Kadrinaga samasugused puidust jaamahooneid Balti raudteel Venemaa poolel kolm, lisaks Voiskovitsõle ka Taitsõ (hävis tõenäoliselt sõjas) ning Vruda (lammutati 2012). Niisiis pole selliseid hooneid enam säilinud ka Venemaa poolel.⁶²

Ka mitmetest teistest allikatest võib leida Kadrina raudteejaama kirjeldusi. Näiteks võib lugeda Duvini raamatust “Lugusid raudteedest Eestimaal” (2007), et ühekorruseline Kadrina jaamahoone ehitati omapäraste nikerdustega.⁶³ Kuna rahva mälus on olnud ainult praegune jaamahoone, siis seda teatakse ning mäletataksegi.⁶⁴

Töö autor otsustas uurida, kas on olemas mingeid allikaid, näiteks dokumente, plaane, ajaleheartikleid jms, mis tõestavad, et Kadrinas on olnud 2 raudteejaama. Kahjuks ei andnud asjakohaseid vastuseid AISis ega ka digiarhiivis Digar tehtud meediaväljaannete päringud. Autor leidis siiski uudise 7. novembri 1896. aasta Eesti Postimehest, milles teatati, et “27. oktoobril pühitseti uus Lehtse pooljaam pidulikult sisse. Jaama maja ise on päris telliskivist, kuna kõrwalhooned puust on. Kogu jaama ümbrus, nagu jaam ise, on kõige parema sisseseadega korraldatud”⁶⁵, aga Kadrina jaamahoone ehituse kohta polnud mingit infot leida.

Autor otsustas pöörduda selguse saamiseks Vabaõhumuuseumi teaduri Hanno Talvingu ja raudtee- ja sidemuuseumi töötaja Tõnu Tammearu poole, kes olid mõlemad kinnitanud teise

⁶⁰ Uusküla, T. (16.03.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Helisalvestis]. Kadrina

⁶¹ Tammik, R. 2005. Kadrina kihelkond läbi aegade. AS Trükk, lk 521

⁶² Kadrina jaamahoone võibki muuseumi pääseda. (2016). – Kodukant, juuni. [www] http://4550106.la02.neti.ee/uudised/manused/kodukant_juuni_2016.pdf (27.03.2018)

⁶³ Duvin, A. 2007. Lugusid raudteedest Eestimaal. Võru: Võru Täht, lk 90

⁶⁴ Allandi, H. 2010. 140 aastat Tapa raudteejaama sõnas ja pildis. Tapa: Print Best Trükikoda OÜ, lk 9

⁶⁵ Omalt maalt. 1896. - Eesti Postimees. [www] <http://dea.digar.ee/article/eestipostimees/1896/11/07/6> (30.03.2018)

versiooni paikapidavust.⁶⁶ Intervjueerides teadur Talvingut kinnitas ta oma veendumust, et enne Kadrina praegust jaamahoonet oli Kadrinas teine jaamahoone.⁶⁷ Ka Tõnu Tammearu on kindel, et Kadrina jaamas on kindlasti olnud 2 erinevat jaamahoonet. Tammearu kinnitas vastates meili teel autori küsimustele, et muinsuskaitstjad on ekslikult väitnud, et säilinud tsaariaegne Kadrina jaamahoone ongi see algne ja eriprojekti järgi ehitatud hoone. Säilinud fotomaterjal lükkab selle arvamuse täielikult ümber.⁶⁸

Hanno Talvingu sõnul on 1870. aastal ehitatud Kadrina raudteejaamahoone isemoodi eriprojekt. Tol ajal, mil taheti jaamahoonet ehitama hakata, allusid raudteed teedeministriumile. Seega tehti ettekirjutused, milline ehitatav hoone peab olema. Kõik projektid tuli kinnitada ning isetegevust ei tohtinud olla. Algselt pidi tulema liinile, kus ka Kadrina üheks peatuseks oli, 5 kuni 6 jaamahoonet. Arvutused näitasid, et ei olnud üldse mõtet teha 5. klassi hooneid (jaamahooned kuulusid tähtsuse järgi klassidesse. Kadrina jaam oli 5. klassi jaam). Siiski tehti Talvingu sõnul üks erand ning selleks oligi Kadrina jaamahoone. Hanno Talving ütles, et Kadrina jaamahoone tehti Alexander von der Pahleni auks, kuna ta oli Balti raudteeseltsi rajaja. Niisiis ehitati Kadrina jaamahoone Pahleni oma projekti järgi.⁶⁹

Tammearu nendib, et Tallinna Linnamuuseumi fotokogus on 1993. aastail Pahlenite suguvõsa Saksamaal elava esindaja annetatud album fotodega Balti raudteest ja selle jaamadest 1870. aastate alguses. Selles albumis asub ka foto Kadrina jaamahoonest. (Foto 13) Fotol on näha ehitist, mis on Balti raudtee tavalisest 4. klassi jaamahoonest veidi väiksem ja rõduga. Perroonipoolse rõduga jaamahoone oli toonasel Balti raudteel veel vaid Jamburgi jaamas (Narva lähedal). Seega võis Kadrina jaamahoone olla tõesti eriprojekti järgi ehitatud.⁷⁰

Talvingu sõnul plaaniti algselt ehitada ainult ühekorruseline hoone, millel oleks kõik 5. klassi jaamahoone tunnused, kuid Pahlen lasi omavoliliselt hoonele ka teise korruse teha. Teisel korrusel asusid Pahleni enda ruumid. Talvingu sõnul olid Balti raudteeseltsi liikmed olukorraga nõus, kui Pahlen katab ise kõik kulud ning nemad ei pea maksma ehituse eest.⁷¹

Intervjuust Hanno Talvinguga sai autor vastuse küsimusele, miks ta ei leidnud vastust arhiivipäringutest. Nimelt riigistati 1893. aastal raudteed ja kui võeti vastu otsus, et on vaja ehitada

⁶⁶ Kadrina jaamahoone võibki muuseumi pääseda. (2016). – Kodukant, juuni. [www] http://4550106.la02.neti.ee/uudised/manused/kodukant_juuni_2016.pdf (27.03.2018)

⁶⁷ Talving, H. (16.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Helisalvestis]. Rakvere

⁶⁸ Tammearu, T. (05.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Kirjalik intervjuu]

⁶⁹ Talving, H. (16.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Helisalvestis]. Rakvere

⁷⁰ Tammearu, T. (05.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Kirjalik intervjuu]

⁷¹ Talving, H. (16.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Helisalvestis]. Rakvere

uued hooned, kogunes vastav dokumentatsioon Peterburgi, kus oli raudteevalitsuse keskus. See ongi põhjuseks, miks pole meie arhiivides mingit infot. Kogu dokumentatsioon asub hoopis Peterburi arhiivis, mida Hanno Talving on kahel korral külastanud. Toetudes saadud allikatele, väidab Talving, et 1898. aastal alustati Kadrina praeguse jaama ehitust. See hoone oli tavaline, standardne, puidust 5. klassi jaam, millel on sama põhiplaan nagu praeguse Kehra, Lehtse, Auvere ning Kohtla jaamal. Talvingu arvates, oleks võinud vana jaamahoone kasutada elamuks, aga millegipärast lammutati see siiski maha ning uus jaamahoone ehitati samale kohale.⁷²

Ka Tõnu Tammearu jagab arusaama, et jaama tegevuse ja vajaduste kasvamise käigus otsustati senise jaamahoone laiendamise asemel uue ehitamise kasuks. Kõige tõenäolisem aeg selleks Tammearu hinnangul oli pärast Balti raudtee riigistamist 1893. aastal või 1900. aastate alguses. See oli ajavahemik, mil Paldiski-Tallinn-Narva liinil toimus üsna vilgas ehitustegevus: ehitati uusi jaamahooneid, laiendati vanu või asendati uutega (nt Raasiku veetorn). 1. mail 1897. aastal avati Kadrina jaamas postkontor. Tammearu väitel ei saa välistada, et seegi võiks seostuda uue jaamahoone ehitamisega.⁷³

Uurimistöö koostaja arvates on väga imeks pandav, et tolle aja ajakirjandus ei kirjutanud sõnagi 1870. aastal ehitatud jaamahoone lammutamisest 1890ndate lõpuaastatel. Oli ju Kadrina väike koht ning kahe jaamahoone vahetumine pidi olema märkamisväärne sündmus. Küllap polnud siis inimest, kes ajalehte informatsiooni oleks edastanud. Ja ilmselt aastatega see sündmus lihtsalt kohaliku rahva mälust millegipärast kadus. Aga jaama nimi *Катеринень* hoone vahetusega õnneks ei muutunud.

⁷² Talving, H. (16.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Helisalvestis]. Rakvere

⁷³ Tammearu, T. (05.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Kirjalik intervjuu]

3. Sajandijagu Kadrina alevikku

Vallaks hakati mõisa piirkondi nimetama Rootsi ajal (1629–1710), aga kogukondliku omavalitsuse üksustena moodustati vallad seoses pärisorjuse kaotamisega Eestimaa kubermangus 1816. aastal.⁷⁴ Kadrina kihelkonnas kinnitati 1860. aastal vallaseadusega 22 valda. Kadrina kui keskus asus Undla vallas.⁷⁵

Kadrina alevik tekkis 19. sajandi lõpus Kadrina raudteejaama ja Kadrina kiriku vahele ning hakkas alevikuks kasvama väidetavalt just pärast raudtee ehitamist.^{76, 77}

Üks oluline verstapost Kadrina aleviku arengus oli kindlasti 1902. aastal, mil asutati Kadrina kihelkonnakool, 1907. aastal asutati Kadrina Hariduse Selts ning 1910. aastal ehitati Kadrina haridusseltsimaja saal. Kuna Kadrina rahvaarv ning majade arv aasta aastalt kasvas, siis rajati 1939. aastal uus ning suurem Kadrina koolimaja.⁷⁸

Lääne-Virumaa 1924. aasta ajaleht Wirulane tutvustas, et Kadrina alev asub Rakvere ja Tapa vahel, raudtee ääres, Kadrina raudteejaama ja Kadrina kiriku ümbruses. Ajaleht kinnitas, et nime sai alevik kirikult ning selle järele ristiti ka raudteejaam. Kirik asub raudteejaamast umbes 1 ½ kilomeetrit põhja-õhtupool. Algul asusid kiriku ümbruses ainult üksikud elumajad, peaasjalikult kõrtsid.⁷⁹

1924. aasta ajaleht kirjutas veel, et 25 aasta eest hakkas raudteejaama ümbruses elu äriliselt edenema, kuid esialgu oli raudtee ümbrus olnud päris lage. Ajaleht kirjutas: *“Wiidi ka ju Kadrina raudteejaam kuhugi metsa äärde, teedest eemale, et ta igalühel mitte jalus ei oleks, nagu ka Jõhwi raudtee seda sujusalt näitab.”* Kadrinas hakkas ehitus hoogu võtma, eriti pärast seda, kui Kadrinasse O/Ü “Wiru” Kadrina tärkliisevabrik ehitati, mistõttu vajasisid vabriku töötajad Kadrinas elamispinda.⁸⁰

1924. aastal oli Kadrinas 38 elumaja ning elanikke umbes 150. Wirulane kirjutab: *“Kui asutusi ja ärisid arwesse wõtta, siis omandab Kadrina täesti alewi ilme. Alewi jaoks on maad*

⁷⁴ Mäeltsemees, S. (2006). Vald, alev ja linn. - Estonica. Entsüklopeedia Eestist. [www] http://www.estonica.org/et/Riik/Kohalik_omavalitsus:_haldusterritoriaalne_jaotus_ja_korraldus/Vald,_alev_ja_linn/ (27.03.2018)

⁷⁵ Walla kogukonna Seadus. (1892). / Toimetaja Aan, A. Revel: H. Mathiesen, lk 181

⁷⁶ Kadrina. Eesti Entsüklopeedia. [www] <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/kadrina1> (30.03.2018)

⁷⁷ Kallasmaa, M., Saar, E., Päll, P jt(koost). (2016). Eesti kohanimeraamat. AS Pakett, lk 152

⁷⁸ Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 562

⁷⁹ Wirumaalt, Kadrina. (1924). – Wirulane, 24. detsember, lk 4. [www]

<http://dea.digar.ee/page/virulane/1924/12/24/4> (27.03.2018)

⁸⁰ Samas

wäljamõedetud 30 tiiru ümber, mis wabamaade wiisi wälja antakse. Neid krunte wõetakse nobedaste, nii et aja jooksul Kadrinasse ikka päris alew sigineb ja ega see paha tee kui nimi enne juba walmis on.”⁸¹

1939. aasta dokumendi põhjal on „Kadrina alevik kasvanud alates 1921. aastast, kui põllu-tööministeeriumi poolt maa-ala ehituse tarbeks anti“. Dokument kinnitab, et aleviku piirkonnas oli 36 maja 178 elanikuga, nendest jaamahooneid 4. Aruandest selgub ka, et aleviku piirkonnas on Estonia ja Einpauli piimaärid, üks nahaparkimise töökoda, 5 erakauplust, üks tarvitajate ühisuse kauplus ning Hariduse Seltsi teemaja.⁸²

1940. aasta Wirumaa Teataja kirjutab: “Warsti on Kadrina päris linn. Majad muudkui üha kerkiwad. Palju sellest aega tagasi on, kui Kadrinas ainult jaam, postkontor, kirik, kolm kõrtsi ja paar vähemtähtsat hoonet oli.”⁸³ Alljärgneval fotol 17 on 1939. aasta Kadrina aleviku ja Kadrina jaama ümbruskonna plaan, millelt on selgesti näha tekkiv alevik.

Foto 17.

Virumaal Kadrina aleviku ja Kadrina jaama ümbruskonna plaan 1939.⁸⁴

1940. aastaks oli Kadrinas juba 60-70 maja, mis ehitati mõlemale poole raudteed asuvatele väljadele. Elu koondus enamasti raudteejaama ümber. Elanikke oli 1940. aastaks 500 ringis. Kadrinast oli aastate jooksul kujunenud põllumajanduslik keskus, kus tegutses piimatööstus ja

⁸¹ Wirumaalt, Kadrina. (1924). – Wirulane, 24. detsember, lk 4. [www] <http://dea.digar.ee/page/virulane/1924/12/24/4> (27.03.2018)

⁸² Kadrina aleviku ja Kadrina jaama ümbruskonna plaan. 1939. ERA.T-6.3.2025

⁸³ Kadrina- pensionäride alevik. (1940). – Wirumaa Teataja, 14. juuni 1940, lk 4. [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)

⁸⁴ ERA.T-6.3.2025 leht 1. [www] <https://goo.gl/hfX65s> (03.10.2017)

mitmed teised ärid. Wirumaa Teataja sõnul asutati paari aasta eest ka turg, mis elustas tunduvalt kohapealset majanduselu.⁸⁵

Kadrinas oli mitmeid majanduselu kandvaid ettevõtteid, millest olulisemaks olid Kadrina tarvitajate ühistu, mis asutati 1919. aastal. Ühisus müüs mitmesuguseid põllumajandustarbeid, kunstväetist, rauakaupu, jalanõusid, koloniaal- ja riidekaupu. Ühisusel oli ka bensiinidautomaat ja pagaritööstus. Ka poodidest ei olnud Kadrinas puudust. Kaubamaja J. Balder oli esindatud lausa kahe kauplusega. Jaama juures asuvas kaupluses olid müügil ehitustarbed, rauakaubad, loomasöödad jne, kiriku juures asuvas kaupluses aga mitmesugused pudu- ja riidekaubad, köögitarbed ja maiusained. Samuti asus Kadrinas Karl Saare kauplus, kust põllumehed said suures valikus hobuseriistu osta. Lisaks oli Kadrinas veel H. Lillimägi rohu- ja värvikauplus.⁸⁶

Akuteimaks päevaküsimuseks oli 1940. aasta Kadrinas elektrifitseerimine. Seni oli Kadrinas elektrit ainult põhjapoolsel osal, kuna lõuna pool raudteed asuvates majades ning isegi jaamahoones tarvitati tol ajal veel petrooleumilampe. 1942. aasta lõpuks jõudis elekter igasse Kadrina majja.^{87,88}

Kadrina Ühispank alustas tegevust juba tsaariajal võrdlemisi rasketes tingimustes. 1939. aasta kevadel täitus panga asutamisest 30 aastat. Wirulane kirjutab: *“Panga omakapitalid, samuti ka hoiud näitavad aasta-aastalt pidewat tõusu. Liikmete arw on praegu 655.”*⁸⁹

Arhiivist leidis töö autor dokumendi 1940. aastast („Viru maakonnas Undla vallas asuva Kadrina asula piirkonna kava ja dokumentatsioon“), milles öeldakse järgmist: *„Kuna tegemist on puhtlinnatüübilise asulaga ja on ettenäha asula kasvamist ka tulevikus, siis on tarvilik tunnustada Kadrina alevik asulaks.“*⁹⁰ Aga juba samal aastal algas Nõukogude okupatsioon ja järgnesid teise maailmasõjasündmused. 1944. aastal alanud Nõukogude okupatsioonieag õnneks Kadrina aleviku elu seisma ei pannud. Eesti Entsüklopeedias öeldakse isegi nii: *„Eriti jõud-*

⁸⁵ Kadrina- pensionäride alevik. (1940). – Wirumaa Teataja, 14. juuni 1940, lk 4. [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)

⁸⁶ Kadrina majanduselu kandvaid ettevõtteid. (1940). Wirumaa Teataja, 14. juuni 1940, lk 4. [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)

⁸⁷ Kadrina- pensionäride alevik. (1940). – Wirumaa Teataja, 14. juuni 1940, lk 4. [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)

⁸⁸ Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk, lk 621

⁸⁹ Kadrina majanduselu kandvaid ettevõtteid. (1940). Wirumaa Teataja, 14. juuni 1940, lk 4. [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)

⁹⁰ Viru maakonnas Undla vallas asuva Kadrina asula piirkonna kava ja dokumentatsioon. (Arh. Johan Kudevita). 1940. EAM_2094Ar3_1-115

salt arenes alevik siiski 20. sajandi II poolel Kadrina rajoonidevahelise põllumajandustehnika tootmiskoondise keskasulana.⁹¹ (Foto 18)

Foto 18

Kadrina aleviku kaart 2013. aastal (koopia)⁹²

Täna, aastal 2018, tutvustatakse Eesti Entsüklopeedia vahendusel Kadrina alevikku järgmiselt: “Kadrina, alevik ja samanimelise valla keskus Lääne-Virumaal, asub 14,5 kilomeetrit Rakvere kesklinnast läänes Loobu jõe ülemjooksul Tallinna–Narva raudtee ja Pärnu–Rakvere–Sõmeru maantee ääres.” Mainitakse, et Kadrina on nelja Tallinna-lähedase suurlaeviku järel ülejäänud Eesti suurimaid alevikke. Kadrinas on mitmeid edukaid ettevõtteid ning aktiivselt tegeletakse puidutööstusega. Näiteks Flexa Eesti AS Kadrina tehases valmib puidust lastemööblit, OÜ Pixner toodab peamiselt toole ja laudu. Metallitöötlemisega tegeleb HeTI Pere OÜ ja plastiga HAKA Plast OÜ, kus tegeletakse ka polüetüleenitorude töötlemisega.⁹³

Kadrinas on 1. jaanuari 2018. aasta seisuga 2181 elanikku.⁹⁴ Siin asub keskkool, mis asutati 1957. aastal ning kus tänase seisuga (2018) õpib 612 õpilast⁹⁵. Samuti on Kadrinas lasteaed, kunstidekool, rahvamaja, postkontor, raamatukogu ja tervisekeskus. Kirikuaias on Vabadussõja mälestussammas (1926, lõhutatud 1941, taastatud 1990) ja koolimaja õuel Emakeelesam-

⁹¹ Kadrina. Eesti Entsüklopeedia. [www] <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/kadrina1> (30.03.2018)

⁹² Maa-amet. Kaart on Kadrina valla ehitus- ja majandusspetsialisti valduses

⁹³ Samas

⁹⁴ Elanikke 2018. Kadrina vald. [www] <http://www.kadrina.ee/atp/index.php?id=16817> (30.03.2018)

⁹⁵ Õpilased. Kadrina Keskkool. [www] <http://www.kadrina-kool.edu.ee/est/inimesed/opilased> (30.03.2018)

mas (1994). Kadrinast paar kilomeetrit lõunas asub Neeruti maastikukaitseala. Tegutseb ka Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Kadrina Katariina kogudus.⁹⁶ Raudteejaamahoone on kahjuks suletud juba aastaid ning seisab vaikselt lagunedes.

Kuid Kadrinas on hubane kohvik nimega Tristvere, mis mahutab 50 inimest ning lisaks väliterrass 20-ne istekohaga. Lisaks pakutakse majutuse võimalust maja II korrusel.⁹⁷

⁹⁶ Kadrina. Eesti Entsüklopeedia. [www] <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/kadrina1> (30.03.2018)

⁹⁷ Tristvere maja. [www] <http://www.tristvere.ee/> (30.03.2018)

Kokkuvõte

Uurimistöö “Kiriku ja raudteejaama vahel” peaesmärgiks oli selgitada välja, kuidas on Kadrina ajalooliselt kujunenud ning alevikuks kasvanud, kuidas on Kadrina nime ja aleviku tekkega seotud kirik ja raudtee ning millised olid need mõjutegurid, mis sellele paiga kasvule ning arengule kasuks tulid.

Uurimistööks vajaliku materjali kogumisel oli kandev osa arhiivimaterjalidel, erinevatel ajaloolistel kaartidel, ajaleheartiklite, raamatute läbitöötamisel ning intervjuude läbiviimisel. Kadrina aleviku varasemast ajaloost teada saamiseks otsis autor infot kodukoha kohta nii “Taani hindamisraamatust” kui ka “Läti Hendriku Liiwi maa kroonika ehk Aja raamatust.”

Analüüsides Kadrina ajaloo algust, võib öelda, et elu hakkas Kadrina ümbruskonnas pihta juba üsna ammu u 2000 aastat tagasi. Kadrina ümbruskond asutati arvatavasti 5.-8. sajandil ja ta kuulus Repeli muinaskihelkonda. 1220. aastail jagunes muinaskihelkond Haljala ja Kadrina kihelkonnaks. Kristlik kogudus on väidetavalt loodud 1230. aastate alguses.

Uurides Kadrina nime kujunemise ajalugu veendus töö autor, et Kadrina on oma nime saanud kiriku ja raudteejaama nime järgi. Ehkki Kadrina nimi oli kunagi sootuks teistsugune – *Torwestawere*, *Toruetaeuaerae* või *Torwestawärawa* – on see tänapäevaks juba ammu kadunud. *Torwestawere* kihelkonnakeskuse esimese kiriku kaitsepühakuks valiti 307. aastal hukatud Aleksandria Katariina ning 1596. aasta kiriku kroonikas on juttu püha Katariina kirikust Tristveres. Rootsi riigiarhiivis 1712. aasta on olemas kaart, millel on Tristvere asemel märgitud *Catharina*. Katariina kui pühaku päev ja eestlaste muinasusundist pärit naiste püha on aja jooksul oma kombestikega kokku sulanud ja saanud Püha Katariina päevaks ehk kadripäevaks ehk kadrinapäevaks. Autori arvates võib olla sellel murdekeelsel “kadrinapäeval” oma mõju paiga nime Kadrina kujunemisel, aga kindlasti ka kiriku ning usuelu tähtsusel selle aja inimeste eludes. Küllap oli see ka põhjuseks, miks *Torwestawere* nimi kadus. Siiski – täna on Kadrinas olemas toitlusukoht nimega Tristvere. Olenemata eelnimetatust ei saa täpselt öelda, millal Kadrina nimi on käibele tulnud. Selge on aga see, et kihelkonnanimi eksisteeris enne kui valla või aleviku nimi. Tabavalt on kirjutanud 1924. aasta Wirulane: “*Neid krunte wõetakse nobedaste, nii et aja jooksul Kadrinasse ikka päris alew sigineb ja ega see paha tee kui nimi enne juba walmis on.*”⁹⁸ Märkimisväärne on ka see, et raudteejaamale ei pandud ni-

⁹⁸ Wirumaalt, Kadrina. (1924). – Wirulane, 24. detsember, lk 4. [www] <http://dea.digar.ee/page/virulane/1924/12/24/4> (27.03.2018)

me Neeruti järgi, vaid jaamale pandi nimeks *St Katharinen* ning raudteejaama järgi võis saada ka kogu alevik selle nime. Ka teised Eestis asuvad Kadrinad on seotud pühaku nimega.

Uurimistöö käigus selgitas autor välja, et 1870. aastal Eesti raudteena avatud Balti raudtee kavandamisel ning Tapa ja Rakvere vahele jaama paigutamisel sai otsustavaks lähikonnas olev Kadrina kirikukihelkonnakeskusesse rajatud küla.

Uurides 1870. aastal tehtud fotot Kadrina raudteejaamahoonest, selgus, et sellel on kindlalt näha jaama nimi, nii et siin pole kahtlust - see on Kadrina jaam. Kahe Kadrina jaamahoone loo välja selgitamiseks viis autor läbi intervjuud jaamahoonet uurivate ning teemat valdavate inimestega, kuid tegi ka arhiivotsinguid nii AIS-is, kui ka Digaris, mis andsid selguse allikmaterjalide puudumise kohta Eestis. Millegipärast ei ole Kadrinasse 1898-1899. aastal uue jaamahoone rajamise vajadusest teadaolevalt ühtegi kirjalikku ülestähendust maha jäänud, mistõttu on jäänud rahva mällu versioon, et Kadrinas on olnud vaid üks jaamahoone, mis seisab siin ka praegu. Autori arvates on oluline inimestele jaamahoone ajaloos tekkinud segadust selgitada ning avalikustada ka allikamaterjal, millele väited toetuvad. Kuna Hanno Talving hetkel sellega tegeleb, siis ootab autor temalt ametlikku ning allikatega varustatud teaduspõhist tööd. Autor õppis selle uurimistööga ka seda, et uurimistöö tulemusi peab lugema õnnestunuks ka siis, kui uurimistöö lõppedes tuleb tõdeda, et allikaid uurimistöö jaoks puuduvad.

Uurimistöö jaoks kirjandust otsides selgus, et Eesti erinevad ajalehed on Kadrinast kirjutades käsitlenud elu üsna aktuaalselt ning informatiivselt. Tänu mõnedele üsna ülevaatlikele ajaleheartiklitele saab teatud ajaperioodil Kadrina-elust päris hea ülevaate (1924 ja 1940). Tänapäeval peaks seda osa täitma Kadrina valla koduleht. Tänu ka kodu-uurija Richard Tammiku raamatule “Kadrina kihelkond läbi aegade” on infot natuke rohkem.

Autor on käesoleva uurimistööga üritanud Kadrina aleviku ajaloost ning nime kujunemisest anda ülevaate, pidades sihtgrupina silmas oma põlvkonda.

Kasutatud allikad

Raamatud

- 1) Allandi, H. (2010). 140 aastat Tapa raudteejaama sõnas ja pildis. Tapa: Print Best Trükikoda OÜ
- 2) Duvin, A. (2007). Lugusid raudteedest Eestimaal. Võru: Võru Täht
- 3) Eesti rahvakalender VI köide. (1994). / Koostaja Hiimäe, M. Tallinn: Eesti Raamat
- 4) Eisen, M. J. (1920). Daani hindamise raamat = *Liber census Daniae*. Tallinn: Varrak
- 5) Jaanits, L., Laul, S., Lõugas, V., Tõnisson, E. (1982). Eesti esiajalugu. Tallinn: Eesti Raamat
- 6) Leppik, E. (2000). Kultuurilooline Kadrina. Rakvere
- 7) Läti Hendriku Liivi maa kroonika ehk Aja raamat. 4. vihk. (1883). / Tõlkija Jungi, J. Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused
- 8) Runnel, H. (1982). Kiri algab kirikust. Punaste õhtute purpur.
- 9) Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Pärnu: AS Trükk
- 10) Walla kogukonna Seadus. (1892). / Toimetaja Aan, A. Revel: H. Mathiesen

Artiklid

- 1) *In memoriam*. (2008). Virumaa Teataja, 25. november. [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaateataja/2008/11/25/10> (30.03.2018)
- 2) Kadrina majanduselu kandvaid ettevõtteid. (1940). Wirumaa Teataja, 14. juuni [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)
- 3) Kadrina- pensionäride alevik. (1940). Wirumaa Teataja, 14. juuni [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)
- 4) Kadrina jaamahoone võibki muuseumi pääseda. (2016). – Kodukant, juuni. [www] http://4550106.la02.neti.ee/uudised/manused/kodukant_juuni_2016.pdf (27.03.2018)
- 5) Lastepidu Kadrinas. (1924). Wirulane, 24. detsember. [www] <http://dea.digar.ee/page/virulane/1924/12/24/4> (27.03.2018)
- 6) Mida teame Kadrinast? (1940). Wirumaa Teataja, 14. juuni [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)
- 7) Omalt maalt. (1896). - Eesti Postimees. [www] <http://dea.digar.ee/article/eestipostimees/1896/11/07/6> (30.03.2018)
- 8) Waatamisväärsusi Kadrinas ja ümbruskonnas. (1940). Wirumaa Teataja, 14. juuni [www] <http://dea.digar.ee/page/virumaavana/1940/06/14/4> (27.03.2018)
- 9) Wirumaalt, Kadrina. (1924). Wirulane, 24. detsember. [www] <http://dea.digar.ee/page/virulane/1924/12/24/4> (27.03.2018)

Elektroonilised materjalid

- 1) Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas BERTA. [www] <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-kadripaev.php> (23.02.2018)

- 2) Eesti Raudtee ajalugu. - Eesti Raudtee. [www] <http://www.evr.ee/ettevotest-ajalugu> (23.03.2018)
- 3) Kadrina Keskkool. [www] <http://www.kadrina-kool.edu.ee/est/inimesed/opilased> (30.03.2018)
- 4) Kadrina vald. [www] <http://www.kadrina.ee> (30.03.2018)
- 5) Tristvere maja. [www] <http://www.tristvere.ee/> (30.03.2018)
- 6) Välja, L. (2012). 20. sajandi raudteejaamad [www] https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Raudteearhitektuur/Raudteearhitektuur.pdf (30.03.2018)

Arhiiviallikad

- 1) Eesti 20. sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs. [03.03.2018] Kultuurimälestiste riiklik register.
- 2) EAM_2094Ar3_1-115_1_
- 3) ERA.T-6.3.2025 leht 1. [www] <https://goo.gl/hfX65s> (03.10.2017)
- 4) ERA.T-6.3.2025. Kadrina aleviku ja Kadrina jaama ümbruskonna plaan. 1939
- 5) TLM F 9962:9. Kadrina raudteejaam. 1870

Teatmeteosed

- 1) Eesti kohanimeraamat. [www] <http://www.eki.ee/dict/knr> (30.03.2018)
- 2) Eesti kohanimeraamat. (2016). / Koostajad Kallasmaa, M., Saar, E., Päll, P. jt. AS Pakett
- 3) Estonica. Entsüklopeedia Eestist. [www] <http://www.estonica.org/> (30.03.2018)
- 4) Eesti Entsüklopeedia. [www] <http://entsyklopeedia.ee> (29.03.2018)

Intervjuud

- 1) Talving, H. (16.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Helisalvestis]. Rakvere
- 2) Tammearu, T. (05.01.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe. [Kirjalik intervjuu]
- 3) Uusküla, T. (29.03.2018). Kadrina jaamahoone ajalugu. Anett Altmäe [Helisalvestis]. Kadrina

Audiovisuaalsed materjalid

- 1) Uusküla, T. (Koostaja). (2017). Viitna teed ja Viru tn mööda Kadrina raudteejaamani. Kadrina ajalugu. [CD; mp3]. Neeruti Selts MTÜ. [www] <https://www.youtube.com/watch?v=lkCWpaDmyeg> (20.03.2018)

Fotod

- 1) Foto 1. Läti Hendriku Liiwi maa kroonika ehk Aja raamat. 4. vihk. 1883 Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused, lk 85
- 2) Foto 2. Kadrina Katariina kirik. [www] <https://www.puhkaeestis.ee/et/kadrina-katariina-kirik> (30.03.2018)

- 3) Foto 3. Atlas von Lief- und Ehstland und der Provintz Oesel. Das Ganze besteht aus einer Generalkarte und vierzehn Kreiskarten. Der Wesenbergsche Kreis. /koostaja Ludwig August Mel-
lin. EAA.1365.1.31 leht 20, 1798. [www] <https://goo.gl/8Jt98X>
- 4) Foto 4. Russia Part III. Kourland, Vilna, Esthonia, Livonia, St. Petersburg, Pskov, Vi-
tebsk. Published under the superintendence of the Society for the Diffusion of Useful
Knowledge. Engraved by J. & C. Walker. London, published by Baldwin & Cradock,
47 Paternoster Row, July 1st. 1834 (London: Chapman and Hall, 1844). David Rum-
sey Historical Map Collection. [www]
[www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~20377~520096:Russia-
Part-III-](http://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~20377~520096:Russia-Part-III-) (30.03.2018)
- 5) Foto 5. Die Russischen Ost-See-Provinzen Livland, Ehstland und Kurland. Entworfen
und gezeichnet von J. Grassl. Issleib sc. (Stahlstich, Druck und Verlag des Bibliogra-
phischen Instituts in Hildburghausen, 1860). David Rumsey Historical Map Collec-
tion. [www] <https://goo.gl/w1qZjL> (30.03.2018)
- 6) Foto 6. Russia 3. (1883). David Rumsey Historical Map Collection. [www]
<http://davidrumsey.georeferencer.com/maps/834402836134/> (30.03.2018)
- 7) Foto 7. No. 33: West – Russland. David Rumsey Historical Map Collection. [www]
<http://davidrumsey.georeferencer.com/maps/69279144393/> (30.03.2018)
- 8) Foto 8. No.19. Karta Evropeyskaia Rossiia. Sheet 5. David Rumsey Historical Map
Collection. [www] <http://davidrumsey.georeferencer.com/maps/520489697400/>
(30.03.2018)
- 9) Foto 9. Kadrina. vald. [www] <http://www.kadrina.ee/atp/index.php?id=38441>
(30.03.2018)
- 10) Foto 10. Eesti kohanimeraamat. [www]
<http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)
- 11) Foto 11. Eesti kohanimeraamat. [www]
<http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)
- 12) Foto 12. Eesti kohanimeraamat. [www]
<http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kadrina&F=M&C06=et> (30.03.2018)
- 13) Foto 13, 15. 20. sajandi raudteejaamad, lk 4. [www]
[https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Raudteearhitektuur/Ra-
udteearhitektuur.pdf](https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Raudteearhitektuur/Raudteearhitektuur.pdf)
- 14) Foto 14, 16. Tiiu Uusküla erakogu
- 15) Foto 17. Virumaal Kadrina aleviku ja Kadrina jaama ümbruskonna plaan 1939.
ERA.T-6.3.2025 leht 1. [www] <https://goo.gl/hfX65s> (03.10.2017)
- 16) Foto 18. Maa-amet. Koopia kaardist, mis on Kadrina valla ehitus- ja majandusspetsia-
listi valduses